

*dr Paweł Dziekański*¹

Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Zróźnicowanie rozwoju powiatów Polski Wschodniej a problem samodzielności finansowej²

WSTĘP

Rozwój jednostki samorządu terytorialnego jest przestrzennie spolaryzowany. Realizowane przez powiat działania są splotem wzajemnie powiązanych ze sobą czynników, które tworzą wielowymiarową przestrzeń. Tworzą ją m.in. zasoby majątkowe, zasoby środowiska przyrodniczego oraz zasoby demograficzne, infrastruktura, środki finansowe. Nie należy ich postrzegać jako pojedynczych wyizolowanych zmiennych. Posiadane zasoby są podstawą działania oraz warunkiem realizacji przez jednostkę zadań ustawowych [Prus, Sadowski, 2012, s. 126].

Podstawowym celem działalności powiatów jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania społeczności lokalnej. Realizacja tego celu wymaga zapewnienia stałego dopływu zasobów niezbędnych do odpowiedniego poziomu dóbr i usług. Rozwój gospodarczy jest kategorią mierzalną, jednak z uwagi na złożony charakter tego zjawiska nie można go wyrazić za pomocą jednej liczby.

Samorząd terytorialny powinien mieć możliwość kształtowania poszczególnych źródeł dochodów. Wysoki poziom zróźnicowania osiągniętych przez JST dochodów wymusza bowiem stosowanie systemu ich wyrównywania z wykorzystaniem różnego typu transferów [Wyszkowska, Wyszkowski, 2015]. Pozycja samorządu terytorialnego wymaga dbałości o sytuację finansową. Jej poziom określa sprawność jego funkcjonowania, tj. zdolność do wywiązywania się z bieżących i przyszłych zobowiązań [Bury, Dziekański, 2012]. Badanie i ocena sytuacji finansowej poszczególnych jednostek ma fundamentalne znaczenie w procesie planowania

¹ Adres korespondencyjny: e-mail: pdziekan@interia.eu; ORCID: 0000-0003-4065-0043.

² Artykuł sfinansowany z badań statutowych nr 614598: Budowa przewagi konkurencyjnej w kontekście specjalizacji regionalnej. Analiza potencjału konkurencyjnego i dokumentów strategicznych, projekt realizowany przez Instytut Ekonomii, Prawa i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.

działań przede wszystkim o charakterze inwestycyjnym. Podejmowanie zobowiązań na okresy przyszłe wymaga dysponowania określoną wiedzą przez decydentów na temat sytuacji finansowej, która stanowi stan finansów w określonym przedziale czasowym. O jej poziomie świadczy m.in. poziom dochodów i wydatków, zdolność do osiągnięcia równowagi budżetowej czy też powiększania majątku. Przekłada się na dysproporcje w zakresie możliwości zaspokajania potrzeb lokalnych [Kopyściański, Rólczyński, 2014, s. 61–62]. Dochody i wydatki to czynniki, które pozwalają na przyspieszenie rozwoju czy podwyższenie jakości i standardu dotychczas realizowanych zadań [Filipiak, 2016]. Kształtują one także samodzielność finansową, która oznacza prawo do decydowania o strukturze i wysokości dochodów i przychodów oraz o rodzajach i rozmiarach wydatków i rozchodów [Kańduła, 2003].

CEL, DANE I METODA BADAWCZA

Celem artykułu jest analiza zróżnicowania samodzielności finansowej w kontekście przestrzennych dysproporcji poziomu rozwoju powiatów Polski Wschodniej z wykorzystaniem miary syntetycznej. Przeprowadzone analizy dokonano w układzie 87 powiatów ziemskich (lubelskie – 20 jednostek, podkarpackie – 21, podlaskie – 14, świętokrzyskie – 13, warmińsko-mazurskie – 19) Polski Wschodniej. Jako materiał źródłowy wykorzystano dane z Bazy Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego dla 2008 r. i 2016 roku.

W procesie rozwoju finans³, infrastruktura⁴ i gospodarka⁵ stanowią jeden z elementów tworzenia procesu zmian jakościowych i ilościowych lokalnej gospodarki. Wskazane obszary pozwalają także na budowę miary syntetycznej rozwoju powiatów. Procedura jej budowy objęła następujące etapy:

1. Dobór zmiennych diagnostycznych przy wykorzystaniu współczynnika zmienności oraz wartości diagonalnych macierzy odwróconej korelacji. Wybór zmiennych podyktowany został także możliwością zdobycia odpowiednich informacji statystycznych w przekroju powiatów. Przy doborze zmiennych kierowano się również doświadczeniami badawczymi m.in. Strahl [2002], Klamut [1999], Jaworska, Luty [2009] czy Siudek, Drabarczyk, Jakubiec [2017]. Wymienieni badacze, jako główne obszary zmiennych oceny rozwoju powiatów wskazali m.in. warunki środowiskowe, kulturowe, jak również potencjał demograficzny, finansowy, społeczny i gospodarczy oraz rozwój infrastruktury. Czynniki te decydują o randze i konkurencyjności czy rozwoju regionu.

³ Zmienne, które zostały wykorzystane do konstrukcji miary syntetycznej, m.in. dochody własne, z PIT, z CIT, nadwyżka operacyjna, wydatki bieżące, inwestycyjne, na obsługę długu.

⁴ M.in. sieć rozdzielcza kanalizacyjna, wodociągowa, gazowa, liczba osób przypadająca na jedną aptekę, bibliotekę, przychodnię.

⁵ M.in. zasoby mieszkaniowe, podmioty wpisane do rejestru, bezrobocie, pracujący, korzystający z instalacji.

2. Procedura standaryzacji zmiennych w oparciu o metodę unitaryzacji zerowanej [Hellwig, 1968; Rogowski, Krysiak, 1997, s. 92–103; Hellwig, Siedlecka, Siedlecki, 1995, s. 16]. Jej zaletą jest uzyskanie takich wartości zmiennych, że są one zawarte w przedziale $[0, 1]$. Dla stymulanty wykorzystuje formułę:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i x_i}{\max_i x_i - \min_i x_i} \quad (1)$$

dla destymulanty:

$$z_{ij} = \frac{\max_i x_i - x_{ij}}{\max_i x_i - \min_i x_i} \quad (2)$$

gdzie: $i=1, 2, \dots, N$; $j=1, 2, \dots, p$ (N jest liczbą obiektów (gmin), a p – liczbą cech); z_{ij} – oznacza wartość zunitaryzowanej cechy dla badanej jednostki, x_{ij} – oznacza wartość j -tej cechy dla badanej jednostki, \max – maksymalna wartość j -tej cechy dla całej zbiorowości, \min – minimalna wartość j -tej cechy dla całej zbiorowości [Wysocki, Lira 2000; Kukuła, 2000].

3. Miarę syntetyczną rozwoju powiatów opartą na odległości w rzeczywistej przestrzeni z metryką euklidesową wyznaczono wzorem:

$$OE_{it} = \sqrt{\frac{\sum_{j=1}^p (1 - z_{ijt})^2}{p}} \quad (3)$$

Miara syntetyczna (3) mierzy sprowadzoną do przedziału $[0;1]$. Gdyby wartość wskaźnika (3) była równa 0, to dany powiat charakteryzowałoby się maksymalną wartością badanych zmiennych i odwrotnie [Tokarski, 2005].

Druga wybrana metoda miary syntetycznej bazuje na metodzie bezwzorcowej⁶, wykorzystującej formułę (4):

$$s_i = \frac{1}{p} \sum_{j=1}^p z_{ij} \quad (i = 1, 2, \dots, p) \quad (4)$$

gdzie: s_i – syntetyczny miernik w badanym okresie, z_{ij} – cechy struktury wskaźnika syntetycznego, p – liczba cech. Wskaźnik przyjmuje wartość z przedziału $[0,1]$. Wartość bliższa jedności oznacza, że obiekt charakteryzuje się wysokim

⁶ Za wzorec w przedstawionym procesie przyjmuje się często współrzędne na poziomie maksymalnych wartości uwzględnianych wskaźników $\max\{x_{ij}\}$.

- poziomem analizowanego zjawiska i odwrotnie [Dziekański, 2016, s. 79–91; Dziekański, 2017; Satoła, 2015, s. 115–123; Grabiński, Wydymus, Zeliaś, 1989].
4. Po wyznaczeniu miar syntetycznych badane obiekty podzielono na cztery grupy typologiczne oraz zweryfikowano wzajemną zgodność uzyskanych wyników w oparciu o współczynnik korelacji Spermmana, t-Kendalla, Gamma, Pearsona [Malina, 2004].

SAMODZIELNOŚĆ FINANSOWA A PROBLEM ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Samodzielność finansowa zapewnia efektywność zdecentralizowanego dostarczania lokalnych dóbr publicznych. Samodzielność wydatkowa to swoboda decydowania co do sposobu i rodzajów wydatków. Jest ona zdeterminowana zarówno przez poziom dochodów, jak też przez ich strukturę czy przepisy prawne [Kosek-Wojnar, 2006]. Samodzielność dochodowa oznacza samodzielne gromadzenie dochodów z różnych źródeł [Surówka, 2013, s. 52]. Badanie samodzielności finansowej oznacza ocenę cechy złożonej, ponieważ decydują o niej zarówno czynniki ekonomiczne, prawne, finansowej, jak i cechy charakteru osób podejmujących decyzje w powiecie.

Rozwój rozpatrywany jest jako proces zmian obejmujący środowisko, gospodarkę, przestrzeń społeczną oraz instytucjonalną [Prus, Marszewska, 2009, s. 267]. Powiązanie ich ze sobą tworzy tak zwany łańdź zintegrowany [Kozłowska, 2010]. Zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego związane jest m.in. z analizą wzrostu liczby inwestycji, wartości produkcji, poziomu życia mieszkańców, bezpieczeństwa socjalnego i publicznego w okresie długofalowym [Kuciński, 2009]. Poziom rozwoju można traktować jako strukturę złożoną (np. warunki przyrodnicze, społeczne, poziomy rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej, stopień rozwoju gospodarczego). W ramach poszczególnych kryteriów przyjmuje się cechy o charakterze metrycznym i porządkowym, opisujące oceniane obiekty [Wysocki, 2010].

RELACJA SYNTETYCZNEJ MIARY ROZWOJU I SAMODZIELNOŚCI FINANSOWEJ

Zróźnicowanie miary syntetycznej rozwoju powiatu Polski Wschodniej w 2008 roku i 2016 r. przedstawiono w tabeli 1. Kolejność najlepszych powiatów w rankingu w 2008 r. – skarżyski i stalowowolski (0,38; S_i) oraz ostrowiecki, skarżyski, stalowowolski (0,67; OE_{it}); w 2016 r. – rzeszowski, skarżyski, stalowowolski (0,39; S_i) oraz rzeszowski, skarżyski, stalowowolski (0,66; OE_{it}). Najsłabszymi okazały się odpowiednio w 2008 r. – chełmski, kazimierski (0,23; S_i) oraz zamojski (0,84; OE_{it}), w 2016 r. – kazimierski (0,23; S_i) oraz zamojski (0,81; OE_{it}) (tabela 1).

W ostatnich latach wystąpiło wiele niekorzystnych tendencji ekonomicznych związanych z funkcjonowaniem sektora samorządowego w Polsce. Dotyczyły one m.in. spadku dochodów i wzrostu poziomu zadłużenia [Por. Satoła, 2016, s. 144–146]. Ocena samodzielności i rozwoju powiatów pozwala na kontrolę stanu finansów, a także analizę i diagnozę działań i realizowanych zadań. Pozwala ona na dokonanie oceny osiągniętych efektów, wykrycie i ustalenie czynników mających wpływ na realizację podjętych przedsięwzięć i określenie przewidywanych wyników [Filipiak, 2006, s. 138–143].

Tabela 1. Grupy kwartyłowe powiatów ziemskich Polski Wschodniej

	S_i		OE_{it}	
	2008 r.	2016 r.	2008 r.	2016 r.
A	skarżyski 0,38 stalowowolski 0,38 łęczyński 0,37 sandomierski 0,32 tarnobrzeski 0,32 zambrowski 0,32	rzeszowski 0,39 skarżyski 0,39 stalowowolski 0,39 olsztyński 0,34 ostródzki 0,34 świdnicki 0,34	ostrowiecki 0,67 skarżyski 0,67 stalowowolski 0,67 jasielski 0,73 olecki 0,73 sandomierski 0,73	rzeszowski 0,66 skarżyski 0,66 stalowowolski 0,66 ropczycko-sędziszowski 0,71 świdnicki 0,71 tarnobrzeski 0,71
B	bielski 0,31 bieszczadzki 0,31 biłgorajski 0,31 olecki 0,30 piski 0,30 siemiatycki 0,30	biłgorajski 0,33 ełcki 0,33 hajnowski 0,33 piski 0,31 siemiatycki 0,31 wysokomazowiecki 0,31	białostocki 0,74 kielecki 0,74 kolbuszowski 0,74 kętrzyński 0,75 konecki 0,75 nidzicki 0,75	ełcki 0,72 lubelski 0,72 lukowski 0,72 piski 0,74 rycki 0,74 zambrowski 0,74
C	augustowski 0,29 działdowski 0,29 grajewski 0,29 moniecki 0,27 nowomiejski 0,27 suwalski 0,27	bartoszycki 0,30 janowski 0,30 jędrzejowski 0,30 rycki 0,30 tomaszowski 0,30 węgorzewski 0,30	augustowski 0,76 bielski 0,76 grajewski 0,76 pińczowski 0,78 sokólski 0,78 strzyżowski 0,78	bartoszycki 0,75 bieszczadzki 0,75 gołdapski 0,75 pińczowski 0,76 przemyski 0,76 sokólski 0,76
D	bialski 0,26 brzozowski 0,26 elbląski 0,26 hrubieszowski 0,24 chełmski 0,23 kazimierski 0,23	brzozowski 0,29 grajewski 0,29 krasnostawski 0,29 hrubieszowski 0,26 kolneński 0,26 kazimierski 0,25	brzozowski 0,79 elbląski 0,79 lubartowski 0,79 kazimierski 0,82 chełmski 0,83 zamojski 0,84	lubartowski 0,77 parczewski 0,77 radzyński 0,77 chełmski 0,80 kazimierski 0,80 zamojski 0,81

OE_{it} – miara syntetyczna rozwoju powiatów oparta na odległości w rzeczywistej przestrzeni z metryką euklidesową; S_i – miara syntetyczna oparta na metodzie bezwzorcowej; A – bardzo dobra; B – dobra; C – słaba; D – zła; w grupach uwzględniono trzy najlepsze i najgorsze jednostki

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pod względem samodzielności finansowej korzystniejsza sytuacja dotyczy powiatów zlokalizowanych wokół dużych miast (kielecki, białostocki, olsztyński,

przemyski, lubelski, rzeszowski, zamojski). Wynikało to z większych możliwości finansowania inwestycji i zaciągania zobowiązań z wypracowanej w tych samorządach nadwyżki operacyjnej. Na drugim biegunie znajdują się powiaty o charakterze rolniczym (konecki, kazimierski).

Tabela 2. Zróżnicowanie miar syntetycznych rozwoju powiatów makroregionu Polski Wschodniej oraz wartości samodzielności finansowej

	D		W		S_i		OE_{it}	
	2008 r.	2016 r.	2008 r.	2016 r.	2008 r.	2016 r.	2008 r.	2016 r.
średnia	0,27	0,29	0,14	0,13	0,30	0,32	0,75	0,73
odch. standardowe	0,06	0,06	0,09	0,06	0,04	0,03	0,04	0,04
wsp. zmienności	0,21	0,20	0,61	0,49	0,12	0,10	0,05	0,05
min	0,14	0,19	0,02	0,01	0,23	0,25	0,67	0,66
max	0,43	0,50	0,65	0,31	0,38	0,39	0,84	0,81
rozstęp	0,29	0,31	0,63	0,30	0,15	0,14	0,17	0,15

OE_{it} – miara syntetyczna rozwoju powiatów oparta na odległości w rzeczywistej przestrzeni z metryką euklidesową; S_i – miara syntetyczna oparta na metodzie bezwzorcowej; D – dochody własne / dochody ogółem; W – wydatki majątkowe / wydatki ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na względną stałość badanego zjawiska wskazują wyniki analiz zawarte w tabeli 2. Wskazują na to spadek lub stałość wartości zarówno odchylenia standardowego, rozstępu, jak i wskaźnika zmienności.

W celu sprawdzenia zgodności wyników otrzymanych za pomocą dwóch metod porządkowania liniowego wyznaczono miary korelacji zaprezentowane w tabeli 3. Otrzymane miary wskazują wysoką zgodność oraz przestrzenną stałość otrzymanych wyników wybranymi metodami w badanych latach.

Tabela 3. Zgodność wyników miar syntetycznych rozwoju powiatów

I	Współczynnik korelacji			
	Gamma	Spermana	Tau Kendalla	Pearsona
2	3	4	5	
$S_i - D$ 2008	0,172	0,224	0,161	0,218
$S_i - D$ 2016	0,180	0,238	0,168	0,237
$S_i - W$ 2008	0,166	0,221	0,156	0,274
$S_i - W$ 2016	0,026	0,029	0,025	0,027
$S_i - OE_{it}$ 2008	-0,947	-0,966	-0,896	-0,964
$S_i - OE_{it}$ 2016	-0,976	-0,979	-0,928	-0,976
$OE_{it} - D$ 2008	-0,100	-0,134	-0,093	-0,137

1	2	3	4	5
OE _{it} – D 2016	-0,141	-0,188	-0,132	-0,146
OE _{it} – W 2008	-0,129	-0,172	-0,121	-0,210
OE _{it} – W 2016	0,012	0,018	0,011	0,027

OE_{it} – miara syntetyczna rozwoju powiatów oparta na odległości w rzeczywistej przestrzeni z metryką euklidesową; S_i – miara syntetyczna oparta na metodzie bezwzorcowej; D – dochody własne / dochody ogółem; W – wydatki majątkowe / wydatki ogółem; oznaczone wsp. korelacji są istotne z $p < 0,05$

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Miary korelacji Pearsona – $r = -0,964$ i $r = -0,976$ mogą świadczyć o tym, że w tym okresie mieliśmy do czynienia z niewielką konwergencją, a przestrzennie jednostki były mało zróżnicowane.

PODSUMOWANIE

Zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego to zjawisko o charakterze złożonym, wielokryteriowym [Leśna-Wierszołowicz, 2016]. Związane jest zarówno z aspektem ekonomicznym, demograficznym, infrastrukturalnym, jak i przyrodniczym. W skali regionu brakuje informacji ułatwiających lokalnym władzom dokonanie realnej oceny sytuacji i analizy trendów gospodarczych oraz ich społecznych skutków. Wszystkie procesy ekonomiczne zachodzące w gospodarce pozostają pod bezpośrednim lub pośrednim wpływem pieniądza.

Zasoby finansowe, infrastruktura, środowisko są podstawą działania jednostek samorządu terytorialnego oraz warunkiem realizowania nałożonych na nie zadań. Mają one zapewnić samodzielność działania, co pozwala na wykonywanie swoich zadań według własnego programu. Analizowane powiaty charakteryzują się zróżnicowaniem wewnętrznym w zakresie kondycji finansowej, infrastruktury i środowiska naturalnego, a tym samym w poziomie rozwoju lokalnego. Korzystne warunki rozwoju w badanym regionie zapewnia sąsiedztwo rozwiniętego gospodarczo miasta: Lublina, Rzeszowa, Kielc, Białegostoku.

Wyniki badań mogą sugerować istotną rolę przestrzennych czynników lokalizacyjnych, takich jak położenie w strefie bezpośredniego oddziaływania większych miast, w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin. Powiatami najlepszymi okazały się skarżyski, stalowowolski, ostrowiecki (w 2008 r.) oraz rzeszowski, skarżyski, stalowowolski (w 2016 r.). Najsłabsze to: chełmski, kazimierski i zamajski. Wartość wskaźnika wahała się w granicach 0,23–0,38 w 2008 r. i 0,25–0,39 w 2016 r. dla S_i oraz 0,67–0,84 w 2008 r. i 0,66–0,81 w 2016 r. dla OE_{it}.

Ocena rozwoju powiatów jest trudnym zadaniem. Wymaga uwzględnienia wielu różnych zmiennych, których dobór może mieć istotny wpływ na uzyskane wyniki oraz możliwość wykorzystania metody. Dzięki zaprezentowaniu zmien-

nych gospodarki powiatów w postaci modeli można w sposób syntetyczny przedstawić opis funkcjonowania jednostki, pojąć jego funkcjonowanie oraz zidentyfikować obszary wymagające optymalizacji.

BIBLIOGRAFIA

- Bury P., Dziekański P., 2012, *Porównanie wybranych elementów budżetów gmin województwa świętokrzyskiego* [w:] *Gospodarka lokalna drogą rozwoju regionu*, red. P. Dziekański, Wyd. Nauka, Edukacja, Rozwój, Ostrowiec Świętokrzyski.
- Dziekański P., 2016, *Spatial Differentiation of the Financial Condition of the Świętokrzyskie Voivodship Counties*, „Barometr Regionalny”, t. 14, No. 3.
- Dziekański P., 2017, *Diversification synthetic indicator for evaluating the financial capacity of local government. The case of polish voivodeships*, „Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis”, Vol. 65, No. 2; <https://doi.org/10.11118/actaun201765020611>.
- Filipiak B., 2006, *Analiza finansowa i jej znaczenie w zarządzaniu finansami* [w:] *Finanse samorządowe. Narzędzia, decyzje, procesy*, red. M. Dylewski, B. Filipiak, M. Gorzałczyńska-Koczkodaj, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Filipiak B.Z., 2016, *Podatkowe czynniki kształtujące potencjał finansowy jednostek samorządu terytorialnego*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 1(79); <https://doi.org/10.18276/frfu.2016>.
- Grabiński T., Wydymus S., Zeliaś A., 1989, *Metody taksonomii numerycznej w modelowaniu zjawisk społeczno-gospodarczych*, PWN, Warszawa.
- Hellwig Z., 1968, *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, „Przegląd Statystyczny”, nr 4.
- Hellwig Z., Siedlecka U., Siedlecki J., 1995, *Taksonometryczne modele zmian struktury gospodarczej Polski*, Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, Warszawa, s. 16.
- Jaworska M., Luty L., 2009, *Ocena rozwoju społeczno-gospodarczego powiatów województwa małopolskiego*, „Oeconomia”, nr 8 (3).
- Kańduła S., 2003, *Samodzielność finansowa samorządu gminnego w Polsce po 1993 roku*, AE w Poznaniu, Poznań.
- Klamut M. (red.), 1999, *Konkurencyjność regionów*, Wyd. AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Kopyściański T., Rólczyński T., 2014, *Analiza wskaźników opisujących sytuację finansową powiatów w województwie dolnośląskim w latach 2006–2012*, „Studia Ekonomiczne”, nr 206.
- Kosek-Wojnar M., 2006, *Samodzielność jednostek samorządu terytorialnego w sferze wydatków*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni”, nr 4.
- Kozłowska K., 2010, *Zróźnicowanie rozwoju zrównoważonego województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2004–2007 w świetle wyników analizy taksonomicznej*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 3(41).
- Kuciński K. (red.), 2009, *Geografia ekonomiczna*, Oficyna Wolters Kluwer Polska, Warszawa.

- Kukuła K., 2000, *Metoda unitaryzacji zerowanej*, PWN, Warszawa.
- Leśna-Wierszołowicz E., 2016, *Rola innowacji w przedsiębiorstwie* [w:] *Determinanty rozwoju przedsiębiorczości. Jednostki samorządu terytorialnego. Kontynuacja i zmiana*, red. M.M. Nowak, P. Dziekański, S. Juszczak, Wyd. Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Ostrowiec Św.
- Malina A., 2004, *Wielowymiarowa analiza przestrzennego zróżnicowania struktury gospodarki Polski według województw*, Wyd. AE w Krakowie, Kraków.
- Prus P., Marszewska A., 2009, *Perspektywy zrównoważonego rozwoju gminy Bytoń w opinii mieszkańców*, Roczniki Naukowe SERiA, t. XI, z. 4.
- Prus P., Sadowski A., 2012, *Rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy Tczew w województwie pomorskim jako efekt wstąpienia Polski do Unii Europejskiej*, Roczniki Naukowe SERiA, t. XIV, z. 2.
- Rogowski W., Krysiak M., 1997, *Zastosowanie metody wzorca do tworzenia klas ryzyka kredytowego*, „Bank i Kredyt”, nr 7–8.
- Satoła Ł., 2015, *Kondycja finansowa gmin w warunkach zmiennej koniunktury gospodarczej*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, 1(35); <https://doi.org/10.17306/JARD.2015.13>.
- Satoła Ł., 2016, *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej na inwestycje komunalne a ograniczanie zadłużenia samorządów*, „Zeszyty Naukowe SGGW, seria Polityki Europejskie, Finanse i Marketing”, nr 15(64).
- Siudek T., Drabarczyk K., Jakubiec A., *Rozwój gospodarczy powiatów i podregionów województwa mazowieckiego*, „Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, nr 117/2017; <https://doi.org/10.22630/EIOGZ.2017.117.3>.
- Strahl D., 2002, *Klasyfikacja regionów Polski ze względu na poziom konkurencyjności na tle regionów Wielkiej Brytanii*, „Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Taksonomia”, nr 9.
- Surówka K., 2013, *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, PWE, Warszawa.
- Tokarski T., 2005, *Statystyczna analiza regionalnego zróżnicowania wydajności, zatrudnienia i bezrobocia w Polsce*, Wydawnictwo PTE, Warszawa.
- Wysocki F., 2010, *Metody taksonomiczne w rozpoznawaniu typów ekonomicznych rolnictwa i obszarów wiejskich*, Wyd. UP w Poznaniu, Poznań.
- Wysocki F., Lira J., 2000, *Statystyka opisowa*, Wyd. AR, Poznań.
- Wyszkowska D., Wyszkowski A., 2015, *Samodzielność dochodowa samorządu terytorialnego w Polsce*, „Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae”, R. 19, nr 2.

Streszczenie

Realizowane przez powiat działania są splotem wzajemnie powiązanych ze sobą czynników. Tworzą one wielowymiarową przestrzeń. Podstawowym celem działalności powiatów jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania społeczności lokalnej. Pozycja samorządu terytorialnego wymaga dbałości o sytuację finansową. Celem artykułu jest analiza zróżnicowania samodzielności finansowej w kontekście przestrzennych dysproporcji poziomu rozwoju powiatów Polski Wschodniej z wykorzystaniem miary syntetycznej. Przeprowadzone analizy dokonano w układzie 87 powiatów ziemskich Polski Wschodniej. Jako materiał źródłowy wykorzystano dane

z Bazy Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (dla 2008 r. i 2016 r.). Potencjał powiatów oceniany jest przez pryzmat składowych potencjałów: finansowego, gospodarczego i infrastrukturalnego. Wyniki badań mogą sugerować istotną rolę przestrzennych czynników lokalizacyjnych, takich jak położenie w strefie bezpośredniego oddziaływania większych miast. Najlepszymi powiatami okazały się: skarżyski, stalowowolski, ostrowiecki (w 2008 r.) oraz rzeszowski, skarżyski, stalowowolski (w 2016 r.). Najsłabszymi: chełmski, kazimierski i zamojski. Wartość wskaźnika wahała się w granicach 0,23–0,38 w 2008 r. i 0,25–0,39 w 2016 r. dla S_i oraz 0,67–0,84 w 2008 r. i 0,66–0,81 w 2016 r. dla OE_{it} .

Słowa kluczowe: powiat, rozwój, sytuacja finansowa, samodzielność finansowa, miara syntetyczna.

Diversification of the development of Eastern Poland poviats and the problem of financial independence

Summary

The actions implemented by the county are a combination of mutually related factors. They form a multidimensional space. The basic purpose of the poviats' activity is to ensure the best conditions for the functioning of the local community. The position of local government requires care for the financial situation. The aim of the article is to analyze the diversification of financial independence in the context of spatial disproportions in the level of development of poviats of Eastern Poland using a synthetic measure. The analyzes were carried out in the system of 87 poviats land of Eastern Poland. As the source material, data from the Local Data Base of the Central Statistical Office (for 2008 and 2016) were used. The potential of poviats is assessed through the prism of component potentials: financial, economic and infrastructural. The results of research may suggest an important role of spatial location factors, such as location in the zone of direct impact of larger cities. The best poviats were skarżyski, stalowowolski, ostrowiecki (w 2008 r.) oraz rzeszowski, skarżyski, stalowowolski (w 2016). The poorest poviats are chełmski, kazimierski and zamojski. The index value varied in the ranges of 0.23–0.38 in 2008 and 0.25–0.39 in 2016 for S_i and 0.67–0.84 in 2008 and 0,66–0.81 in 2016 for OE_{it} .

Keywords: poviat, development, financial situation, financial independence, synthetic measure.

JEL: H61, H71, H72, H83, J58, O1.